

ПОНЯТТЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Кримінальне право є особливою галуззю національного публічного права України, яка становить собою систему норм права, що визначають злочини й кримінальну відповідальність за них. Саме тому основними інститутами кримінального права визнаються інститут злочину й інститут кримінальної відповідальності. При цьому поняття злочину має законодавче визначення в ч. 1 ст. 11 Кримінального кодексу України (далі – КК), яке принципово підтримується всіма криміналістами. У той же час категорія «кримінальна відповідальність», попри те, що відповідний термін неодноразово вживається в КК, досі не знайшла свого законодавчого закріплення. Такий стан речей суттєво впливає в тому числі й на зміст і результати наукових досліджень у галузі кримінального права. Адже відомо, що їх ефективність значною мірою залежить від тієї «системи координат», у якій вони здійснюються. Остання складається з багатьох векторів, зокрема: методологічних засад дослідження, його вихідних поло-

жень й намічених цілей, основних принципів та способів його здійснення тощо. Серед них важливу роль відіграє також і значення основних понять, що використовуються дослідником. Тому практично кожен криміналіст змушений так чи інакше торкатися у своїх дослідженнях поняття кримінальної відповідальності. І від того чи іншого вирішення питання про це поняття часто залежали подальші його висновки.

Результатом широкого інтересу науковців до поняття «кримінальна відповідальність» стало те, що стосовно нього в правовій літературі було наведено велику кількість різноманітних дефініцій, які навіть не завжди однозначно об'єднуються в певні групи. Так, на думку Ю.В. Бауліна, основні визначення кримінальної відповідальності (не рахуючи інтегрованих) можна об'єднати у 4 групи [1, с. 17-22]; Н.Ф. Кузнєцова стверджує, що, принаймні 5 точок зору викладено в теорії кримінального права щодо цього поняття [11, с. 13]; Л.Л. Кругліков і О.В. Васильєвський виділяють

6 основних концепцій кримінальної відповідальності [10, с. 28-34]. З нашого погляду, все різноманіття трактувань категорії «кримінальна відповідальність», запропонованих у відомих нам дослідженнях, можна об'єднати, щонайменше, у 7 груп. При цьому варто застерегти, що викремлення цих груп і віднесення до них деяких із запропонованих дефініцій є певною мірою умовними.

Перша група, яка традиційно була й залишається досі чи не найбільшою за чисельністю прихильників, об'єднує визначення кримінальної відповідальності як обов'язку особи, яка вчинила злочин, звітувати про свою поведінку й зазнати несприятливих для неї наслідків у формі заходів кримінально-правового (іноді також додають – кримінально-процесуального й кримінально-виконавчого) примусу, що застосовуються до неї уповноваженими на те органами держави. Подібні трактування досліджуваного поняття містяться в роботах М.Й. Коржанського [9, с. 23], А.О. Пінаєва [14, с. 99], П.Л. Фріса [21, с. 49] та багатьох інших учених. Примикає до цієї групи й тлумачення кримінальної відповідальності як реалізації обов'язку особи, яка вчинила злочин, зазнати певних заходів кримінально-правового впливу [23, с. 70-74].

У другу групу можна об'єднати судження тих криміналістів, які, на противагу вищезгаданім, визначають кримінальну відповідальність не як обов'язок особи зазнати несприятливих наслідків учиненого нею злочину чи як реалізацію такого обов'язку, а як реалізацію державою свого повноваження засудити (осудити) й покарати злочинця. Послідовники такого підходу, незважаючи на певні редакційні відмінності, сходяться в тому, що кримінальна відповідальність є реалізацією санкції кримінально-правової норми, засудженням (осудом) і покаранням злочинця державою. Подібні дефініції пропонували В.М. Бурдін [2, с. 72], О.О. Дудоров [6, с. 156, 161], польський учений Я. Василевський [25, с. 160] та інші криміналісти. Про те, що кримінальна відповідальність – «це форма реалізації державою правоохоронних норм, яка в кінцевому підсумку, як правило, полягає в застосуванні до особи, що вчинила злочин, конкретних кримінально-правових заходів примусового характеру через обвинувальний вирок суду», говориться і в одному з рішень Конституційного Суду України [16].

До третьої групи слід віднести позицію В.В. Скибицького, який намагався певним чином інтегрувати 2 названі вище підходи. Він тлумачив кримінальну

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

відповідальність як реалізацію прав та обов'язків обох учасників кримінальних правовідносин, стверджуючи, що її «слід розглядати в рамках кримінальних правовідносин, як реалізовані права й обов'язки учасників цих правовідносин» [18, с. 251].

Думка В.В. Скибицького є близькою і до визначень *четвертої групи*, автори яких розглядають кримінальну відповідальність у рамках кримінальних правовідносин, а іноді і як самі такі правовідносини. У сучасній українській кримінально-правовій літературі така точка зору послідовно проводиться в роботах І.І. Чугуникова [22, с. 6-8], її дотримується також болгарський криміналіст А. Стойнов [19, с. 48].

П'яту групу дефініцій досліджуваного поняття становлять позиції тих науковців, які розуміють його як вимушене зазнання особою, яка вчинила злочин, державного засудження, а також позбавлень особистого, майнового чи іншого характеру, що покладаються на винуватого спеціальними органами держави. Подібний підхід міститься в роботах Р.В. Вереші [3, с. 99], С.І. Зельдова [7, с. 13-22], О.І. Санталова [17, с. 18] та деяких інших правників.

Наприкінці ХХ ст. в науці сформувався *шостий підхід* до розуміння поняття «кримінальна відповідальність», прихильника-

ми якого стало досить багато криміналістів. Вони розглядають її в поєднанні 2-х аспектів – перспективного (позитивного) й ретроспективного (негативного). При цьому під першим аспектом кримінальної відповідальності розуміється усвідомлення особою обов'язку утримуватися від учинення заборонених кримінальним законом діянь, під другим – негативна оцінка державою особи, яка вчинила злочин, її засудження й покарання. Подібні інтерпретації кримінальної відповідальності пропонують, зокрема, З.А. Астеміров [24, с. 16, 17], В.А. Номоконов [15, с. 519, 520], В.Г. Павлов [13, с. 18-21] та інші науковці.

Сьомий підхід до визначення поняття «кримінальна відповідальність» полягає в розумінні її як обмежень прав і свобод особи, яка вчинила злочин. Таких позицій наразі дотримуються Ю.В. Баулін [1, с. 22-30], М.Є. Григор'єва [5, с. 9], О.В. Наден [12, с. 28] та деякі інші криміналісти.

В окрему групу, яка, втім, не може претендувати на визнання її самостійним підходом щодо формулювання розглядуваного поняття, можна об'єднати позиції тих правознавців, які трактують це поняття з урахуванням певних 2-х із проаналізованих вище підходів. Так, наприклад, Ю.Ю. Коломієць тлумачить кримінальну

відповідальність як виражене в обвинувальному вирокі суду й засноване на кримінальному законі засудження особи, яка вчинила злочин, а також обумовлене вчиненням злочином погіршення її правового статусу, що полягає в обмеженні її прав і свобод [8, с. 12]. Ю.М. Ткачевський вважає, що кримінальна відповідальність – це обов'язок особи, яка вчинила злочин, зазнати заходів державного примусу, а також несприятливі каральні наслідки, що настають щодо засудженого за вчинення злочину [20, с. 318].

Викладене, як вбачається, з достатньою очевидністю свідчить про те, що при всьому різноманітті запропонованих криміналістами дефініцій поняття «кримінальна відповідальність», у них є і досить багато спільного. У зв'язку із цим, метою даної статті є осмислення досягнутого наразі рівня дослідження зазначеного поняття, щоб на його підґрунті запропонувати певний інтегративний підхід, який поєднав би в собі ті ознаки досліджуваної правової категорії, наявність яких у неї не викликає сумнівів у всіх або більшості дослідників.

Інколи, правда, стверджують, що сформульовані науковцями визначення поняття кримінальної відповідальності є ледь не діаметрально протилежними, заперечують одне одного. Мірку-

ючи саме подібним чином, окремі правники, очевидно, доходять висновку, що з метою вирішення наявної проблеми треба б закріпити формулювання цієї категорії в кримінальному законі [9, с. 4]. Український законодавець поки що відмовляється від реалізації такої ідеї, виходячи, очевидно, з тієї беззаперечної тези, що спірні в науці положення не можуть привноситися в законодавство [11, с. 13]. Разом із тим, вважаємо, що в запропонованих дефініціях кримінальної відповідальності, як уже зазначалося, більше спільного, аніж відмінного. У кожному з них ідеться, по суті, про одне й те ж – про відповідні заходи впливу, що застосовуються державою на підставі кримінального закону до особи, яка вчинила злочин. Відмінність полягає лише в тому, що різні вчені вивчають їх з різних вихідних позицій чи на різних етапах. Так, послідовники першого підходу розглядають ці заходи з точки зору юридичного ставлення до них особи, яка вчинила злочин. Остання дійсно має обов'язок зазнати каральних заходів. Автори другого підходу, навпаки, оцінюють їх з точки зору юридичного ставлення держави до таких заходів, а саме як реалізацію нею свого повноваження на застосування їх до злочинця (його засудження й покарання). Ті, хто розглядає кримінальну відповідаль-

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

ність як правовідносини (четвертий підхід), досліджують ці заходи впливу у взаємозв'язку не лише з правами й обов'язками суб'єктів кримінальних правовідносин, а й із самими цими суб'єктами. Немає суттєвих розбіжностей у цьому питанні й у поглядах правознавців, чиї думки об'єднані третьою й шостою групами, оскільки вони, по суті, різною мірою інтегрують перший і другий підходи. Прихильники концепцій п'ятої групи інтерпретують кримінальну відповідальність через зазнання злочинцем указаних заходів впливу. Нарешті, представники сьомого підходу до трактування досліджуваного поняття прямо вказують на передбачені КК вид і міру обмеження прав та свобод злочинця.

Таким чином, немає жодних підстав стверджувати про серйозні суперечності запропонованих трактувань кримінальної відповідальності, адже в кінцевому результаті всі криміналісти погоджуються з тим, що це певна міра стягнення, що застосовується до особи, яка вчинила злочин. Воно спрямовано проти тих чи інших її благ особистого, майнового чи іншого характеру. Однак це соціальне розуміння сутності відповідальності; у юридичному ж сенсі це захід, спрямований проти певних суб'єктивних прав особи, реалізуючи які вона може скористатися зазначеними благами.

Крім того, відповідальність може полягати також і в покладенні на правопорушника додаткових обов'язків, виконуючи які він також буде обмеженим у правах щодо користування згаданими благами.

З огляду на наведені міркування можемо стверджувати, що за нинішнього рівня досліджень поняття кримінальної відповідальності кримінально-правова наука вже підійшла до можливості формулювання його узгодженого визначення. У ньому мають бути вказані суттєві ознаки кримінальної відповідальності, які саме й визначають її як таку й відмежовують від суміжних явищ. Усі ж інші ознаки, що не характеризують, власне, кримінальну відповідальність, а стосуються особи, яка їй підлягає (наприклад, обов'язок зазнати, реальне зазнання тощо), держави (повноваження покласти, реальне покладення тощо) чи кримінальних правовідносин, у які вони вступають, не повинні знаходити відбиття в цій дефініції.

Перша і визначальна суттєва ознака кримінальної відповідальності, про що вже йшлося, полягає в тому, що вона є *обмеженням прав і свобод людини*, яке здійснюється за допомогою передбачених законом заходів кримінальної відповідальності. Головним серед останніх є пока-

рання, яке відповідно до ч. 1 ст. 50 КК «є заходом примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визаної винною у вчиненні злочину, і полягає в *передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого*». Стосовно ж того, що покарання полягає у передбачених кримінальним законом позбавленнях прав і свобод засудженого, погоджуються сьогодні й більшість криміналістів. Таке розуміння поняття «покарання» дає підстави для висновку, що воно є більш вузькою категорією стосовно категорії «кримінальна відповідальність», тобто цілком охоплюється останньою як частина цілим. Водночас, як справедливо наголошується багатьма вченими, кримінальна відповідальність і покарання – поняття, що не співпадають між собою. Окрім покарання кримінальна відповідальність включає й інші несприятливі для особи кримінально-правові заходи.

Іншим (другим) заходом кримінальної відповідальності є ті обмеження прав і свобод, що можуть застосовуватися до суб'єкта, який учинив злочин, замість покарання. Такими є правообмеження, що застосовуються до осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням (статті 75, 79 і 104 КК) чи умовно-достроково звільнених від відбування покарання (ст. 81 КК). Згід-

но зі ст. 76 КК вони можуть полягати, зокрема, в (а) забороні виїжджати за межі України на постійне проживання без дозволу органу кримінально-виконавчої системи, (б) обов'язку повідомляти органи кримінально-виконавчої системи про зміну місця проживання, роботи або навчання чи (в) періодично з'являтися для реєстрації в органи кримінально-виконавчої системи тощо. Вочевидь, рівень суворості таких правообмежень є значно нижчим, порівняно з покаранням. Проте, вони існують і підлягають застосуванню саме в тих випадках, коли правообмежувальний зміст покарання виявляється занадто високим.

Третім заходом, що належить до кримінальної відповідальності, є осуд винного у вчиненні злочину, що знаходить юридичне вираження у стані його судимості. Сам по собі осуд злочинця з боку держави полягає в обмеженні його особистого права на добре ім'я, тобто права вважатися законослухняною особою, а не злочинцем. Засуджуючи суб'єкта за вчинення злочину, держава на підставі КК обмежує це його право на той строк, упродовж якого він вважатиметься судимим (ч. 1 ст. 88 КК). До того ж протягом цього строку, знаходячись у такому стані, особа також зазнає низку інших обмежень у правах і свободах [4, с. 21-24 і

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

далі]. Отже, обмеження прав і свобод людини, яка вчинила злочин, що пов'язані з осудом її з боку держави і знаходженням у юридичному стані осудженої (судимої), також є кримінальною відповідальністю.

У зв'язку зі сказаним щодо судимості слід звернути увагу на одну законодавчу проблему. За загальним правилом стан судимості виникає в кожній особі, яка обвинувальним вироком суду визнана винною у вчиненні злочину, й існує він упродовж більш чи менш тривалого проміжку часу: протягом строку відбування покарання чи строку умовного звільнення від нього, а в деяких випадках – і після відбуття покарання (пункти 5-9 ст. 89 КК). І лише в одному випадку засудження особи за вчинення злочину в неї не виникає стану судимості. Мається на увазі засудження без призначення покарання (ч. 4 ст. 74 КК), при якому факт осуду злочинця з'являється і тут же втрачає своє кримінально-правове значення в момент набрання вироком законної сили. У такому разі особа знаходиться в стані засудженої лише мить – нічечно малу точку в часі, після якої вона знову вважається добропорядною і не може зазнати не те що правообмежень, характерних для судимості, а й навіть докорів за факт учинення злочину. При цьому кримінальна відпові-

дальність особи фактично відсутня, у зв'язку з чим положення ч. 4 ст. 74 КК мають бути, з нашого погляду, або реформовані в напрямку перетворення їх на умовну підставу звільнення від покарання зі встановленням іспитового строку, або трансформовані в інститут звільнення від кримінальної відповідальності, або ж взагалі виключені.

Вочевидь, такі заходи кримінальної відповідальності, як правообмеження, що застосовуються при умовному звільненні від покарання, а також судимість, є тими «іншими кримінально-правовими наслідками злочину», про які йдеться в ч. 3 ст. 3 та ч. 2 ст. 4 КК. У сукупності з караністю вони й становлять зміст кримінальної відповідальності.

Друга суттєва ознака кримінальної відповідальності полягає в тому, що вона є обмеженням прав і свобод *за вчинення злочину*. Її зміст поділяється на 2 складника. По-перше, така відповідальність застосовується тільки до особи, яка вчинила злочин, а тому не можуть бути визнані кримінальною відповідальністю заходи, які хоча й передбачені в КК, але застосовуються щодо осіб, які злочинів не вчиняли. Маються на увазі примусові заходи виховного характеру, що підлягають застосуванню до осіб, які вчинили суспільно небезпечні діяння до досягнення

віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність (ч. 2 ст. 97 КК), та примусові заходи медичного характеру для неосудних (п. 1 ст. 93 КК). По-друге, кримінальна відповідальність настає за вчинення злочину, тобто саме як реакція держави на останнє, а не на якийсь інший факт. Тому не можуть бути визнані кримінальною відповідальністю ті ж самі примусові заходи виховного або медичного характеру, якщо вони застосовуються до суб'єктів злочину замість кримінальної відповідальності чи одночасно з нею (ч. 3 ст. 19, ч. 2 ст. 20, ч. 1 ст. 84, пункти 2 і 3 ст. 93, ч. 1 ст. 97, ст. 105 КК), як і примусове лікування (ст. 96 КК). Такий висновок випливає з того, що згадані заходи підлягають застосуванню не за те, що особа вчинила злочин, а у зв'язку з наявністю у неї захворювання чи за необхідності усунення прогалин у її вихованні. Із цієї ж причини не можуть бути визнані кримінальною відповідальністю такі обмеження прав і свобод людини, як запобіжні заходи, які застосовуються не за вчинення злочину, а у зв'язку з підозрою чи обвинуваченням у його вчиненні. Зрештою, така підозра (обвинувачення) можуть виявитися необґрунтованими й особа буде виправдана у вчиненні злочину й не підлягатиме кримінальній відповідальності.

Третьою суттєвою ознакою такої відповідальності є те, що ці обмеження прав і свобод за вчинення злочину *передбачаються законом*. За п. 22 ч. 1 ст. 92 Конституції України виключно законом визначаються діяння, які є злочинами, і відповідальність за них. В Україні єдиним законом, предметом регулювання якого є визначення кримінальної відповідальності, є КК (частини 1, 2 і 3 ст. 3). Отже, кримінальна відповідальність знаходить своє формальне закріплення лише в законі, що є належною гарантією забезпечення й захисту прав людини (ч. 2 ст. 11, ч. 2 ст. 29 Загальної декларації прав людини, ст. 7 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод).

З урахуванням наведеного *кримінальну відповідальність* можна визначити, наприклад, як *передбачені кримінальним законом обмеження прав і свобод особи за вчинення нею злочину*. Таке розуміння досліджуваної категорії, як вбачається, є універсальним з 2-х наступних причин. По-перше, воно певною мірою об'єднує й узгоджує всі названі підходи до визначення поняття «кримінальна відповідальність». По-друге, такий погляд на нього охоплює будь-який прояв кримінальної відповідальності: чи то йдеться про ту, що загрожує особі за вчинення злочину, чи

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

про призначену, чи про ту, яку ця особа відбуває. Будь-який (і перший, і другий, і третій) прояв кримінальної відповідальності є передбаченим законом обмеженням прав особи за вчинення нею злочину.

Усі ці прояви кримінальної відповідальності (Ю.В. Баулін називає їх видами останньої [1, с. 30–35]) можна виокремити, поклавши в основу поділу ступінь її «наближеності» до злочинця. Першим проявом цього поняття є кримінальна відповідальність, закріплена в кримінальному законі, тобто обмеження прав, передбачені за вчинення злочину, для невизначеного кола осіб (так звана *потенційна кримінальна відповідальність*). Другий – це кримінальна відповідальність, визначена вироком суду для конкретної особи, засудженої за вчинення злочину (*конкретизована кримінальна відповідальність*). У цьому разі обмеження прав людини, які загальним чином встановлені в законі для неперсоніфікованого кола осіб, для конкретної особи конкретизуються до певного виду й міри обмежень. Третій прояв – це кримінальна відповідальність, якої реально зазнає особа, засуджена за вчинення злочину (*реальна кримінальна відповідальність*). У даному випадку, на відміну від другого прояву, де під кримінальною відповідальністю мається на

увазі вид і міра зафіксованих вироком правообмежень, вона вже розглядається як реальне обмеження прав конкретного злочинця.

Запропоноване розуміння досліджуваної правової категорії потребує певного застереження у зв'язку з рішенням Конституційного Суду України, в якому він зазначив, що «кримінальна відповідальність настає з моменту набрання законної сили обвинувальним вироком суду» [16]. На наше переконання, таке тлумачення жодним чином не заперечує запропонованого в даній статті визначення аналізованого поняття та його проявів. Даючи це тлумачення, КС виходив з конкретних обставин справи, а тому розглядав кримінальну відповідальність лише як реальне зазнання конкретною особою обмеження її прав. Таке реальне правообмеження, дійсно, можливе лише з моменту набрання законної сили вироком суду. Це, однак, не свідчить про те, що воно не існує потенційно, якщо воно передбачено кримінальним законом для невизначеного кола осіб, які можуть вчинити злочин (потенційна кримінальна відповідальність), і не існує як правообмеження, встановлене у вироку суду для певної особи (конкретизована кримінальна відповідальність). Цілком очевидно, що потенційна й конкретизована кримі-

нальна відповідальність є видом і розміром правообмежень, зафіксованих у документі (законі чи вирокі). Власне кажучи, вони взагалі не мають моменту настання, а існують лише, доки є чинним закон чи має законну силу вирок суду, у яких вони передбачені.

Викладені міркування щодо поняття кримінальної відповідальності зумовлюють, з нашого погляду, можливість формулювання наступних висновків. По-перше, криміналістам зараз варто не стільки шукати відмінності у своїх поглядах на цю правову категорію, скільки знаходити в них точки зіткнення й перетину. А їх чимало, і вони можуть стати відправними для узгодження багатьох спірних питань, як-то розуміння (а) місця кримінальної відповідальності в кримінальних

правовідносинах, (б) її ролі в протидії злочинності, (в) обсягу правообмежень, у яких вона полягає, (г) моменту виникнення й припинення та ін. По-друге, сформульоване авторське доктринальне розуміння поняття «кримінальна відповідальність» вимагає окремого аналізу стосовно узгодженості з ним окремих положень чинного КК, а також деяких очікуваних перспектив його розвитку, таких, наприклад, як запровадження кримінального проступку, інституту пробації тощо. По-третє, запропонований підхід до визначення досліджуваного поняття може стати підґрунтям для подальших досліджень різноманітних проблемних питань кримінально-правової науки, у тому числі й питань, пов'язаних з пеналізацією злочинів.

Список літератури: 1. *Баулін Ю.В.* Звільнення від кримінальної відповідальності. – К.: Атіка, 2004. – 296 с. 2. *Бурдін В.М.* До питання про поняття кримінальної відповідальності за КК України // Бюл. М-ва юстиції України. – 2005. – № 9 (47). – С. 64-73. 3. *Вереща Р.* Поняття та підстава кримінальної відповідальності // Право України. – 2006. – № 12. – С. 97-103. 4. *Голіна В.В.* Судимість: Монографія. – Х.: Харків юрид., 2006. – 384 с. 5. *Григор'єва М.Є.* Звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2007. – 20 с. 6. *Дудоров О.О.* Про поняття кримінальної відповідальності // Вісн. Луган. держ. ун-ту внутр. справ. – 2007. – № 4. – С. 148-161. 7. *Зельдов С.И.* Некоторые актуальные проблемы совершенствования уголовно-правового реагирования на преступления // Уголовно-правовые и процессуальные проблемы реализации уголовной ответственности: Межвуз. сб. ст. – Куйбышев: Куйбыш. ун-т, 1986. – С. 13-22. 8. *Коломієць Ю.Ю.* Невідворотність кримінальної відповідальності: правова природа та зміст: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. – О.: Одес. нац. юрид. акад., 2005. – 17 с. 9. *Коржанський М.И.* Уголовний закон України (наукова модель). – Дніпропетровськ: Юрид. акад. МВС України, 2004. – 200 с. 10. *Кругликов Л.Л., Васильевский А.В.* Дифференциация ответственности в уголовном праве. – СПб.: Юрид. центр Пресс, 2002. – 300 с. 11. *Кузнецова Н.Ф.* Новый Уголовный кодекс Республики Беларусь // Вестн. Моск. ун-та: Серия 11: Право. – 2000. – № 3. – С. 3-14. 12. *Наден О.В.* Спеціальні види звільнення особи від кримінальної відповідальності за злочини в сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. – Х.: Право, 2003.

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

– 224 с. **13.** Павлов В.Г. Субъект преступления и уголовная ответственность. – СПб.: Лань; Санкт-Петербург. ун-т МВД России, 2000. – 192 с. **14.** Пинаев А.А. Курс лекций по Общей части уголовного права: Кн. 1: О преступлении. – Х.: Харьков юрид., 2001. – 289 с. **15.** Полный курс уголовного права: В 5-ти т. – Т. I: Преступление и наказание / Под ред. А.И. Коробеева. – СПб.: Юрид. центр Пресс, 2008. – 1133 с. **16.** Рішення Конституційного Суду України від 27.10.1999 р. у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положень частини третьої статті 80 Конституції України (справа про депутатську недоторканність) // Офіц. вісн. України. – 1999. – № 44. – Ст. 2193. **17.** Санталов А.И. Теоретические вопросы уголовной ответственности. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1982. – 97 с. **18.** Скибицкий В.В. Формы реализации уголовной ответственности // Развитие национальной государственности союзной республики на современном этапе: Тезисы респ. науч.-практ. конф. – Киев: ИГП АН УССР, 1990. – С. 250-252. **19.** Стойнов А. Наказательно право: Обща ч. – София: Ciela, 1999. – 485 с. **20.** Ткачевский Ю.М. Уголовная ответственность и ее принципы // Ученые-юристы МГУ о современном праве / Под ред. М.К. Треушниковой. – М.: Городец, 2005. – С. 309-339. **21.** Фріс П.Л. Кримінальне право України: Підручник: Заг. ч. – К.: Атіка, 2004. – 488 с. **22.** Чузуников І.І. Правовідносини та форми їх реалізації у кримінальному праві України: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. – О.: Одес. нац. юрид. акад., 2001. – 20 с. **23.** Шапиев С.М. Понятие и содержание уголовной ответственности // Вестн. ЛГУ: Серия экономики, философии, права. – 1981. – № 23. – С. 70-74. **24.** Энциклопедия уголовного права. – Т. 8: Уголовная ответственность и наказание / Отв. ред. В.Б. Малинин. – СПб.: Изд. проф. Малинина – СПб. ГКА, 2007. – 798 с. **25.** Warylewski J. Prawo karne. Część Ogólna: Wydanie II. – Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, 2005. – 455 s.

Надійшла до редакції 08.12.2008 р.

УДК 343.2 (094.4)

О.В. Євдокімова, канд. юрид. наук
Національна юридична академія України
імені Ярослава Мудрого, м. Харків

ПИТАННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ САНКЦІЙ КК УКРАЇНИ

У ч. 1 ст. 65 Кримінального кодексу України (далі – КК) встановлено, що суд призначає покарання в межах, установлених у санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини КК, що передбачає відповідальність за вчинений злочин. Даний припис свідчить, що санкції статей (час-

тин статей) Особливої частини КК відіграють вирішальну роль при встановленні меж караності злочинного діяння і служать орієнтиром для суду при індивідуалізації покарання. Інакше кажучи, в них закріплюється потенційно можливий обсяг карально-превентивних заходів, які мо-